

**HISTORICAL STUDIES
ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ
ИСТОРИЧЕСКИЕ СТУДИИ**

УДК 930+94

DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2020-10-14-36>

**IZMAIL ARCHIVES' INFORMATION RESOURCES
OF THE RUSSIAN EMPIRE PERIOD**

**ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ІЗМАЇЛЬСЬКОГО АРХІВУ
ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ**

**ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ ИЗМАЙЛЬСКОГО
АРХИВА ПЕРИОДА РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ**

Вікторія Березовська,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри гуманітарних
дисциплін

matcik2@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9854-7594

Дунайський інститут

Національного університету

«Одеська морська академія»

вул. Фаногорійська, 9

м. Ізмаїл, Україна,

68600

Viktoriia Berezovska,

candidate of historical sciences,
associate professor department
of humanities

matcik2@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9854-7594

Danube Institute of the

National University «Odessa

Maritime Academy»

Fanahoriiska street, 9,

Izmail, Odessa region, Ukraine,

68600

ABSTRACT

The article evaluates the information resources of the Public Institution «Izmail Archive» related to the pre-Soviet period of 1812 – 1940. Izmail archive, as an official institution for the preservation of documentary data, was established in 1940. The archive has undergone many transformations during its history:

initially it was the Akerman regional state archive of the People's Commissariat of Internal Affairs, nowadays it is the Branch of the State Archive of the Odessa region in Izmail city. The current status of the archive is active and the staff has successfully been carrying out scientific popularization and research activities since 1997. Today the Public institution «Izmail archive» possesses a unique collection of the memory of previous generations and the history of the Danube region. The archives' funds (which are the part of the National Archives Fund of Ukraine) contain 280,641 files.

The archival funds of the Public institution «Izmail Archive» are conventionally divided into two periods: pre-Soviet and Soviet ones. 995 funds belong to the pre-Soviet period, in which there are 111 096 cases related to the period of 1812 – 1940. In the research, only the part of the funds from the so-called pre-Soviet period, namely, materials related to the period of the Russian Empire (from 1812 to 1917) has been analyzed.

The author has distinguished 6 large subgroups in the structure of the Public institution «Izmail Archive» of the period before 1917. These are funds of administrative institutions; the institutions of city, estate and zemstvo (land) of self-administration; police, gendarmerie and judicial institutions; military institutions; customs and quarantine institutions; educational institutions.

A significant part of the documents that are stored in the Public institution «Izmail Archive» are unique in its nature and of vital importance for historical researches. These are real documents signed by the Governor-General of Novorossiysk and Bessarabia Mikhail Vorontsov; the founder of Izmail and its first mayor Sergei Tuchkov; The chief trustee of the trans-Danube settlers in the Southern of Russia Ivan Inzov. In addition to historical and statistical importance, the materials of the archive funds are valuable for the study of sphragistics, metrology, diplomacy, paleography, etc.

Modern methods of studying, preserving and processing archival materials allow the researchers reconstructing the history of this region better and more accurate as well as learning the

lessons of history in relation to the content of the social functions of science in society.

Keywords: *Southern Bessarabia, Izmail, Public institution «Izmail Archive», funds, files, storage units.*

Постановка проблеми й актуальність дослідження.

Розвиток архівної справи є сьогодні одним з пріоритетних напрямів гуманітаристики. Архів – це установа, яка здійснює приймання, опис та зберігання документів з метою використання ретроспективної документної інформації (Калакура, 2002:8), а використання і популяризація архівних документів є важливою складовою всього комплексу архівної роботи (Білоусова, 2017:124). Тому організація процесу використання архівних документів, їх популяризація відносяться до пріоритетних напрямів в роботі архівних установ. Фонди центральних архівних установ нашої держави неодноразово ставали предметом дослідження сучасних істориків. Регіональним архівам «пощастило» в цьому напрямку набагато менше. Необхідність познайомити наукову спільноту з фондами одного з таких архівів – Комунальної установи «Ізмаїльський архів», робить обрану проблематику актуальною.

До того ж, проблема популяризації архівної спадщини України виглядає актуальною з огляду на програму ЮНЕСКО «Пам'ять світу» – міжнародна ініціатива, спрямована на захист документальної спадщини людства, збереження архівних фондів і бібліотечних колекцій тощо. Тому дуже важливою є тема популяризації архівних документів та досвіду їх збереження, забезпечення доступу до них.

Аналіз останніх досліджень. До питань оглядів архівних фондів та їх оцінки сучасні українські дослідники зверталися неодноразово. Так автори І. Довжук і А. Грищенко проаналізували основні напрями використання інформаційних ресурсів Національного архівного фонду України, навели класифікацію його форм (Довжук, 2009). Л. Даневич

розглянула питання про створення галузевого державного архіву Служби безпеки України та його участь у державних і міжнародних проектах (Даневич, 2014). Аналізу архівних та рукописних фондів вітчизняних вчених присвячена наукова розробка С. Водотики (Водотика, 2006). До питань використання архівних ресурсів у суспільстві зверталися львівські науковці Н. Вовк, Х. Демків, О. Даниляк (Вовк, 2016). Як слушно зазначав К. Новохатський, потрібно розрізняти «... фізичний та інтелектуальний доступ до архівних документів» (Новохатський, 2008:76), що диктує певну специфіку в організації роботи архівних установ.

Останнім часом суттєво збільшилась кількість наукових статей присвячених питанням інформатизації архівної справи та особливостям надання інформаційно-консультативних послуг. В цій площині працюють дослідники В. Білоусова, А. Влас, Ю. Гунза, В. Кудлай та інші. Серед значного розмаїття наукових статей та оглядів щодо архівних фондів держави, є незначна група досліджень регіонального спрямування. Нам вдалося знайти кілька статей, безпосередньо написаних на матеріалах Ізмаїльського архіву. Це роботи Л. Циганенко (Циганенко, 2017; Циганенко, 2020), Є. Бутакової (Бутова, 2010), С. Березіна (Березін, 2017) та інших.

Метою статті є розгляд основних можливостей інформаційних ресурсів Ізмаїльського архіву періоду існування Російської імперії, визначення унікальних та науково-перспективних напрямів для подальших дослідницьких пошуків.

Виклад основного матеріалу. Спочатку невеличкий історичний екскурс в історію становлення архівної справи в регіоні. У 1812 році територія Бессарабії, в тому числі її південні райони, офіційно увійшла до складу Російської імперії. Столицею краю стало місто Кишинів. Однак специфіка та значимість придунайських земель, а також наявність свого адміністративного центру – місто Тучков (Ізмаїл) сприяло тому, що місто (і регіон) мали свій особливий статус та управління.

Таким чином частина офіційних документів, майже до середини XIX ст., зосереджувалася в Канцелярії градоначальника краю. Наступний часовий проміжок призвів до змін в політичному статусі регіону – з середини XIX ст. ці території відійшли у підпорядкування до Румунського королівства. Чергова зміна влади відбулася вже в 70-х роках XIX ст.: придунайські землі знову були включені до складу Російської імперії, де перебували до 1917 р. Період 1918-1940 рр. територія краю в складі Румунської держави.

Наприкінці червня 1940 р. територію Південної Бессарабії було включено до складу Української РСР. Спочатку столицею області було в визнано місто Акерман (Білгород-Дністровський), де й розпочав свою роботу Акерманський обласний державний архів Управління Народного комісаріату Внутрішніх справ. Це відбулося 30 вересня 1940 р. Відповідна постанова облвиконкому (№53 від 30.09.1940 р.) визначала місце розташування архіву – спочатку в посаді Шабо, а з наступного (1941 р.) – в Акермані.

Однак наприкінці 1940 р. область була перейменована в Ізмаїльську, а столицю краю перенесено до Ізмаїла (Указ Президії Верховної Ради СРСР від 07.12.1940 р.). Відтак розпочався процес перевезення архівних справ до міста Ізмаїл. В перший рік існування архіву тут було сконцентровано багато документів установ колишньої царської Росії та румунських органів влади – всього 547 фондів (458 тис. справ). З початком війни архів не змогли евакуювати, що негативно позначилося на збереженні його фондів, які практично були знищені, або вивезені за кордон. У вересні 1944 року архів продовжив свою роботу по перевезенню та науково-технічній обробці наявних документальних джерел.

До 1954 року архів існував як Ізмаїльський обласний, однак у зв'язку з ліквідацією Ізмаїльської області (Указ Президії Верховної Ради СРСР від 15.02.1954 р.) архів отримав нову назву – Філія Одеського обласного державного архіву в місті Ізмаїл. У такому, майже незмінному вигляді (1980 року

відбулась видозміна назви – Філія Державного архіву Одеської області в місті Ізмаїлі), архів існував до 1997 року.

На виконання розпорядження Одеської облдержадміністрації № 29/А-97 від 23 січня 1997 року «Про ліквідацію Філіалу Державного архіву Одеської області» була створена ліквідаційна комісія, яка склала акт про ліквідацію 01 лютого 1997 року філіалу та створення на його базі багатофункціонального відділу Державного архіву Одеської області. Відповідно до розпорядження голови Одеської облдержадміністрації № 717/А-2003 від 02 вересня 2003 року «Про ліквідацію відділу Держархіву у м. Ізмаїл», на підставі наказу Державного архіву № 31 від 04 вересня 2003 року була створена чергова ліквідаційна комісія. Рішенням 12-ої сесії Ізмаїльської міської ради від 12 листопада 2003 року було затверджено рішення виконавчого комітету Ізмаїльської міської ради № 1370 від 09 жовтня 2003 року про створення з 12 листопада 2003 р. Комунальної установи «Ізмаїльський архів».

На сьогодні КУ «Ізмаїльський архів» – унікальне сховище пам'яті попередніх поколінь, історії придунайського регіону. У фондах архіву (що є частиною Національного архівного фонду України) зберігається 280 641 справа. Архівні фонди умовно поділяються на два періоди: дорадянський та радянський.

В свою чергу, фонди дорадянського періоду поділені на дві частини: це документи, що відносяться до періоду існування Російської імперії (з 1812 до 1917 рр.) та матеріали румунського періоду (1918-1940 рр.). До дорадянського періоду відносяться 995 фондів 111 096 справ за 1812-1940 роки. В нашій статті ми докладно зупинимось саме на документах періоду Російської імперії.

У структурі КУ «Ізмаїльський архів» поважне місце займають фонди адміністративних установ періоду царської Росії. У фонді «Канцелярія Ізмаїльського градоначальника» зберігається понад 600 справ, що відносяться до періоду 1830-1835 рр. Нагадаємо, що посада Ізмаїльського градоначальника була встановлена на підставі Указу від 26 вересня 1830 р.

Створення градоначальства було обумовлено прикордонним станом придунайських міст (Ізмаїл, Кілія, Рені), їх значенням як портів і фортець. Градоначальник мав надзвичайно широкі повноваження. Йому підпорядковувалися коменданти фортець Кілія та Ізмаїл, Дунайська флотилія, прикордонні та карантинні загони. Це обумовлювало й специфіку документів, що збереглися в фонді: укази, циркуляри МВС, департаменту поліції, приписи Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора щодо питань нагляду за іноземцями, організації судноплавства по Дунаю, боротьби з епідеміями в регіоні тощо. Найвні в матеріалах фонду відомості про будівництво в градоначальстві (КУІА. Ф. 56. Оп.1. Спр. 70), про розмежування землі між некрасівцями, що переселилися до Росії (КУІА. Ф. 56. Оп.1. Спр. 81), про створення цеху вільних матросів (КУІА. Ф. 56. Оп.1. Спр. 85) тощо. Окрім суто історико-статистичних відомостей, матеріали фонду багаті джерелами по вивченню сфрагістики, метрології, дипломатики, філігранології, палеографії тощо.

До цієї ж категорії відносяться справи з фондів «Канцелярія Бессарабського військового губернатора» (1831-1856 рр.), «Акерманська повітова по селянським справам присутність» (1878-1892 рр.), «Сільське управління Акерманського повіту» (1872-1919 рр.), п'ять фондів комунальних управлінь Ізмаїльського повіту (1878-1914 рр.), «Повітові землевпорядні комісії (1907-1917 рр.) тощо.

На особливу увагу в розрізі адміністративних установ краю заслуговують документи з фонду «Сільський приказ колонії Болград» (1823-1862 рр.). Це один з найзатребуваніших фондів, особливо серед болгарських колег-істориків. В фонді зберігаються документи Болградського сільського приказу, який було створено на підставі Указу Сенату 29 грудня 1819 року про надання задунайським переселенцям Бессарабії прав іноземних колоністів. Місто Болград стало центром болгарських колоністів. Колонією управляли сільський приказ і сільська расправа, члени якої (найбільш добропорядні літні

колоністи) обиралися на мировому сході та мали право вершити суд (расправу). Сільський приказ відав господарчими, фінансовими, будівельними справами; займався збором податків; експлуатацією сільського нерухомого майна. У веденні приказу були питання благоустрою колонії, будівництва та ремонту доріг, мостів, переправ тощо. Найвні в фонді списки колоністів (КУІА. Ф. 93. Оп.1. Спр.31), ревізька сказка (КУІА. Ф. 56. Оп.1. Спр. 33), реєстри народжених та померлих колоністів, списки болгарських колоністів дозволяють чітко ідентифікувати населення колонії за національними, становими та релігійними ознаками. Документи фонду дають уяву й про стан освіти в колонії. Це справа 64 «Припис Ізмаїльського окружного приказу щодо перевірки звітів про використання фінансів на утримання училища», справа 142 «Відомість про кількість учнів, що навчаються в школах колоній Верхньобуджацького та Ізмаїльського округів», справа 257 «Відомості про стан ланкастерського училища» та інші. Документи, що зберігаються в фонді, є унікальними за своїм характером і значенням: вони єдині, що збереглися із всіх сільських приказів трьох округів: Ізмаїльського, Верхньобуджацького, Нижньобуджацького, та являють значний інтерес при дослідженні історії адміністративно-територіального поділу та історії державних установ болгарських колоністів.

Справжні поклади унікальних документів містять фонди установ міського, станового та земського самоуправління, серед яких «Акерманська міська дума» (1819-1882 рр.), «Болградська, Вилковська, Ізмаїльська, Ренійська міські та посадські управи» (1879-1918 рр.), «Вилковська, Кілійська, Ренійська міські та посадські ратуші» (1840-1859 рр.), «Папушойська і Шабська міщанські посадські управи» (1871-1874 рр.). «Акерманський повітовий предводитель дворянства» (1893-1916 рр.), «Акерманська повітова земська управа» (1869-1921 рр.) та інші. Зупинимося більш докладно на фонді 47, у якому зберігаються справи Акерманської повітової земської

управи. Сама управа була створена в 1869 році на підставі «Положення про земські губернські та повітові установи» (01.01.1864 р.). Управа відала справами місцевого значення по сільському господарству, торгівлі, промисловості, ремонту та утриманню шляхів сполучення, збору податків. До юрисдикції цього органу земського самоврядування входили також питання охорони здоров'я та освіти, утримання поштової служби та збір різноманітних статистичних відомостей. До складу фонду входять майже 500 справ, серед яких «Відомості про населенні пункти та чоловіче населення повіту» (КУІА. Ф. 47. Оп.1. Спр. 9), «Річний звіт про стан охорони здоров'я в повіті за 1887 р.» (КУІА. Ф. 47. Оп.1. Спр. 29), «Про діяльність кредитних товариств» (КУІА. Ф. 47. Оп.1. Спр. 38), «Про вибори до Державної думи» (КУІА. Ф. 47. Оп.1. Спр. 54), «Формулярні списки службовців земської управи» (КУІА. Ф. 47. Оп.1. Спр. 93) тощо.

Чималий обсяг цікавих, а іноді й унікальних справ зберігається у фондах поліцейських, жандармських та судових установ краю. Поряд із справами фондів повітових судів, що містять майже 2 тис. одиниць зберігання, чільне місце належить фонду «Ізмаїльського міського поліцейського управління». Саме в цьому фонді зберігаються справи, датовані 1809-1811 роками. Це формулярні описи мешканців фортеці Ізмаїл із зазначенням їх національності, сімейного стану, попереднього місця перебування, роду діяльності тощо (КУІА. Ф. 514. Оп.1. Спр. 1). В матеріалах цього фонду зберігається багато статистичних відомостей, які відображають стан розвитку промисловості та сільського господарства, кількість населення та чисельність військових частин, кількість приватних та громадських будівель, відомості про ціни на продукти харчування, робочу силу, будівельні матеріали тощо. Ну і звісно, як будь-який правоохоронний орган, поліція займалася пошуками злочинців та різних «підозрілих елементів»: про пошук біглих селян (КУІА. Ф. 514. Оп.1. Спр.

35), про пограбування та вбивство 5 колоністів (КУІА. Ф. 514. Оп.1. Спр. 54), про заходи щодо запобіганню контрабанди (КУІА. Ф. 514. Оп.1. Спр. 66), про розшук ватажка загону гайдуків та польських емісарів (КУІА. Ф. 514. Оп.1. Спр. 75) тощо.

Заслуговує на увагу фонд Військового правління Новоросійського козачого війська (1825 – 1869 рр.). Ще в 1807 р. із задунайських переселенців та місцевого українського населення на території Придунав'я було сформовано Усть-Дунайське буджакське козацьке військо (указ Олександра I від 20.02.1807 р.). Козацькі загони брали активну участь у російсько-турецькій війні 1806 – 1812 рр., після закінчення якої козаки отримали земельні ділянки в селах Акерманського повіту. Під час наступної російсько-турецької війни 1828 – 1829 рр. з козаків було сформовано два полки, які й склали кістяк Дунайського козацького війська. До складу війська були приписані з десятків населених пунктів Південної Бессарабії, як-то Акмангіт, Михайлівка, Костянтинівка, Каїра, Фараонівка тощо. Офіційно «Положення про Дунайське козацьке військо» було затверджено лише в грудні 1844 р., а у 1856 р. військове правління переїхало (разом з полками) до Миколаївки-Новоросійської, військо відповідно змінило назву на Новоросійське козацьке. Саме про ці та інші події з життя козацького війська ми дізнаємося з документів КУ «Ізмаїльський архів».

Дослідникам, які цікавляться різними аспектами економічного розвитку нашої держави, стануть в нагоді фонди митних та карантинних установ, що зберігаються в КУ «Ізмаїльський архів». Це два основних фонди, які включають понад 600 справ – «Канцелярія начальника митних округів» (1835-1892 рр.) та «Ізмаїльський центральний карантин» (1816-1866 р.). Розглянемо інформаційний потенціал фонду центрального карантину.

Правління Ізмаїльського центрального портового карантину було створено в 1833 році на базі ліквідованих

Ізмаїльської портової карантинної контори та карантинної застави, які функціонували з 1816 року. Головним завданням Ізмаїльського портового карантину було керівництво діяльністю карантинних установ в Ізмаїлі, Акермані та інших дунайських містах. Підпорядковувалась установа Медичному департаменту МВС. Документальні матеріали фонду збереглися не повністю. У складі фонду зберігаються Укази царя та приписи Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора та Бессарабського військового губернатора (КУІА. Ф. 136. Оп. 1. Спр. 13), справи про втечі селян з Молдавського князівства (КУІА. Ф. 136. Оп. 1. Спр. 29), списки переселенців з балканських та європейських країн до Російської імперії внаслідок утисків з боку турецької влади (КУІА. Ф. 136. Оп. 1. Спр. 20), списки суден, товарів, пасажирів, які прибули із-за кордону та проходять обсервацію в карантині (КУІА. Ф. 136. Оп. 1. Спр. 221), річні звіти та інша звітна фінансова документація.

Зберігаються в КУ «Ізмаїльський архів» й справи, які дозволяють проаналізувати та дослідити рівень розвитку освіти в регіоні. Це фонди пов'язані з діяльністю державних і приватних навчальних закладів. Серед іншого тут міститься інформація про єврейську приватну школу в Ізмаїлі, жіночу приватну прогімназію Кілії. Всього фонди цього напрямку зберігають майже 300 справ.

Висновки. Підсумовуючи наголосимо, що комплекс архівних документів і матеріалів, що зберігаються у Комунальній установі «Ізмаїльський архів» є інформаційно-різноплановим і вартими уваги дослідників; він дозволяє відчутти причетність до далекого минулого нашої держави. Структурно фонди об'єднуються в шість великих підгруп, які дозволяють проводити науково-дослідну та пошукову роботу в економічному, політичному, соціальному, етнічному напрямках. Частина справ архіву є унікальним джерелом з історії Бессарабії та Південної України в цілому.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Березин С. Документы учебных заведений Бессарабии (XIX - нач. XX ст.) в архивах Одессы, Измаила и Кишинева. *Наука, образование, культура*. Материалы Международной научно-практической конференции. URL: ibn.idsi.md > author_articles С. 236-238.

2. Білоусова В. Популяризація архівних документів як напрям діяльності архівних установ. *Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства* : зб. матеріалів Міжнар. Інтернет-конференції, м. Маріуполь, 15 листоп. 2017 р. / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. Г. І. Батичко. Маріуполь: МДУ, 2018. С. 124-125.

3. Бутакова Є. Документи комунального підприємства «Ізмаїльський архів», Державного архіву Одеської області, Національного архіву Республіки Молдова з вивчення торгівельного судноплавства Дунаєм у XIX ст. *Волинські історичні записки*. 2010. Т. 4. С. 112-122.

4. Вовк Н., Демків Х., Даниляк О. Використання архівних ресурсів у суспільстві: інформаційно-аналітичне дослідження. *Інформація, комунікація, суспільство 2016*: матеріали 5-ої Міжнародної наукової конференції ІКС-2016, 19-21 травня 2016 року, Україна, Львів, Славське / Національний університет «Львівська політехніка», Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. С. 328-329.

5. Водотика С.Г. Архівні та рукописні фонди вітчизняних вчених: склад, інформативні можливості, специфіка використання. *Південний архів. Історичні науки*: зб. наук. праць. Херсон, 2006. Вип. 22. С. 147-151.

6. Даневич Л. Галузевому державному архіву СБ України – 20 років. *Архіви України*. 2014. № 2. С. 106-118.

7. Довжук І., Грищенко А. Використання архівних ресурсів НАФ України. *Історичні записки*. Збірник наукових праць. Вип. 21. Луганськ. 009. С. 65-70.

8. Калакура Я. Архівознавство. К.: КМ Академія, 2002. 356 с.

9. Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі КУІА) Ф. 47. Акерманська повітова земська управа (1869-1919). Оп.1. Спр. 9. Відомості про населенні пункти та чоловіче населення повіту (1877-1878 рр.). 128 арк.

10. КУІА. Ф. 47. Акерманська повітова земська управа (1869-1919). Оп.1. Спр. 29. Річний звіт про стан охорони здоров'я в повіті за 1887 р. 67 арк.

11. КУІА. Ф. 47. Акерманська повітова земська управа (1869-1919). Оп.1. Спр. 38. Про діяльність кредитних товариств (1902 р.). 769 арк.

12. КУІА. Ф. 47. Акерманська повітова земська управа (1869-1919). Оп.1. Спр. 54. Про вибори о Державної думи (1906 р.). 131 арк.

13. КУІА. Ф. 47. Акерманська повітова земська управа (1869-1919). Оп.1. Спр. 93. Формулярні списки службовців земської управи (1915 р.). 252 арк.

14. КУІА. Ф. 56. Канцелярія Ізмаїльського градоначальства (1828-1856). Оп.1. Спр. 70. Відомості про будівництво в градоначальстві у 1831-1832 рр. 25 арк.

15. КУІА. Ф. 56. Канцелярія Ізмаїльського градоначальства (1828-1856). Оп.1. Спр. 81. Справа про розмежування землі некрасівцям, що повернулися до Росії в 1811-1830 рр. 138 арк.

16. КУІА. Ф. 56. Канцелярія Ізмаїльського градоначальства (1828-1856). Оп.1. Спр. 85. Справа про заснування цеху вільних матросів (1831-1832 рр.). 62 арк.

17. КУІА. Ф. 93. Болградський сільський приказ (1828-1862). Оп. 1. Спр. 31. Списки колоністів (1833 р.). 35 арк.

18. КУІА. Ф. 93. Болградський сільський приказ (1828-1862). Оп. 1. Спр. 33. Ревізька сказка (1835 р.).

19. КУІА. Ф. 136. Правління Ізмаїльського центрального портового карантину (1816-1866 рр.). Оп. 1. Спр. 13. Листування з Новоросійським і Бессарабським генерал-губернатором, начальником Бессарабської кордонної лінії та іншими установами про затримання охороною осіб, що незаконно переткнули кордон (1833). 35 арк.

20. КУІА. Ф. 136. Оп. 1. Спр. 20. Відомості про іноземців, що прибули із-за кордону та пройшли обсервація в Ізмаїльському центральному карантині (1833). 12 арк.

21. КУІА. Ф. 136. Оп. 1. Спр. 29. Справа про масові втечі селян з Молдавського князівства в Бессарабію у зв'язку з утисками поміщиків, орендаторів, посесорів (1834). 117 арк.

22. КУІА. Ф. 136. Оп. 1. Спр. 221. Книга реєстрації суден, що прибули із-за кордону до карантинного порту із зазначенням товару (1843). 21 арк.

23. КУІА. Ф. 514. Ізмаїльська міська поліція, з 1879 р. Ізмаїльське міське поліцейське управління (1830-1854, 1883-1914). Оп.1. Спр. 1. Формулярний опис мешканців фортеці Ізмаїл із зазначенням національного складу та попереднього місця проживання (1810 р.). 141 арк.

24. КУІА. Ф. 514. Ізмаїльська міська поліція, з 1879 р. Ізмаїльське міське поліцейське управління (1830-1854, 1883-1914). Оп.1. Спр. 35. Листування з Бессарабським обласним урядом щодо біглих селян поміщика Давидова (1821-1824 рр.). 54 арк.

25. КУІА. Ф. 514. Ізмаїльська міська поліція, з 1879 р. Ізмаїльське міське поліцейське управління (1830-1854, 1883-1914). Оп.1. Спр. 54. Справа про пограбування та вбивство п'яти колоністів (1826-1827 рр.). 111 арк.

26. КУІА. Ф. 514. Ізмаїльська міська поліція, з 1879 р. Ізмаїльське міське поліцейське управління (1830-1854, 1883-1914). Оп.1. Спр. 66. Припис Бессарабського цивільного губернатора щодо прийняття заходів боротьби з контрабандою (1829 р.). 17 арк.

27. КУІА. Ф. 514. Ізмаїльська міська поліція, з 1879 р. Ізмаїльське міське поліцейське управління (1830-1854, 1883-1914). Оп.1. Спр. 75. Листування з Бессарабським цивільним губернатором, правлінням Ізмаїльського градоначальника про розшук ватажка загону гайдуків Т. Тобултока, польських емісарів (1831-1837 рр.). 46 арк.

28. Новохатський К. Організація доступу до документів Національного архівного фонду України та використання архівної інформації. *Архіви України*. 2008. № 3-4. С. 75-83.

29. Циганенко Л. Невідомі сторінки з історії виборів Ізмаїльського міського голови в 1917 році (за матеріалами регіонального архіву). *Проблеми становлення української державності*. Зб. наук. праць. Ізмаїл, РВВ ІДГУ. 2016. С.141-146.

30. Циганенко Л. Румунські фонди Ізмаїльського архіву як джерело з вивчення питань примусової депортації населення Південної Бессарабії (1940-1941 рр.). *Історія, археологія, інформаційна, бібліотечна та архівна справа: актуальні проблеми науки та освіти*. Тези доповідей I Міжнародної наукової конференції (13 травня 2020 р.). Кропивницький: ЦНТУ, 2020. 184 с.

REFERENCES

1. Berezyn, S. (2016). Dokumentu uchebnukh zavedenyi Bessarabiy (XIX - nach. XX st.) v arkhivakh Odessy, Izmayla i Kyshyneva [Documents of educational institutions of Bessarabia (XIX - early XX centuries) in the archives of Odessa, Izmail and Chisinau]. *Nauka, obrazovanie, kultura. Materialu Mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi konferentsiy*. [Science, education, culture. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference]. Retrieved from [http://www. ibn.idsi.md/author_articles](http://www.ibn.idsi.md/author_articles). 236-238 [in Ukrainian].

2. Bilousova, V. (2018). Populiarizatsiia arkhivnikh dokumentiv yak napriam diialnosti arkhivnikh ustanov [Popularization of archival documents as a direction of activity of archival institutions]. *Informatsiia ta kultura v zabezpechenni staloho rozvytku ludstva* : zb. materialiv Mizhnar. Internet-konferentsii, m. Mariupol, 15 listop. 2017 r. [Information and culture in ensuring the sustainable development of mankind: Coll. materials International. Internet conferences, Mariupol, November 15.2017]. Mariup. derzh. un-t ; za zah. red. H. I. Batychko. Mariupol: MDU.

124-125 [in Ukrainian].

3. Butakova, Y. (2010). Dokumenty komunalnoho pidpriemstva «Izmail'skyi arkhiv», Derzhavnoho arkhivu Odeskoi oblasti, Natsionalnoho arkhivu Respubliky Moldova z vivchennia torhivelnoho sudnoplavstva Dunaiem u XIX st. [Documents of the public institution «Izmail Archive», the State Archives of Odessa region, the National Archives of the Republic of Moldova to study merchant shipping on the Danube in the XIX century]. *Volynski istorychni zapysky* [Volynski historical notes]. 4. 112-122 [in Ukrainian].

4. Danevych, L. (2014). Haluzevomu derzhavnomu arkhivu SB Ukrainy – 20 rokiv [The branch state archive of the Security Service of Ukraine is 20 years old]. *Arkhivy Ukrainy* [Archives of Ukraine]. 2. 106-118 [in Ukrainian].

5. Dovzhuk, I., Hryshchenko, A. (2009). Vykorystannia arkhivnikh resursiv NAF Ukrainy [Use of archival resources of NAF of Ukraine]. *Istorychni zapysky. Zbirnyk naukovykh prats* [Historical notes. Collection of scientific works]. 21. Luhansk. 65-70 [in Ukrainian].

6. Kalakura, Ya. (2002). Arkhivoznavstvo [Archival science]. Kyiv: KM Akademiia. 356 [in Ukrainian].

7. Komunalna ustanova «Izmail'skyi arkhiv» (dali KUIA). F. 47. Akermanska povitova zemska uprava (1869-1919) [Ackerman County Zemstvo]. Op.1. Spr. 9. Vidomosti pro naseleenni punkty ta choloviche naseleattia povitu (1873-1878 rr.) [Information on settlements and male population of the count]. 128 ark [in Ukrainian].

8. KUIA. F. 47. Akermanska povitova zemska uprava (1869-1919) [Ackerman County Zemstvo]. Op.1. Spr. 29. Richnyi zvit pro stan okhorony zdorovia v poviti za 1887 r. [Annual report on the state of health care in the county for 1887]. 67 ark [in Ukrainian].

9. KUIA. F. 47. Akermanska povitova zemska uprava (1869-1919) [Ackerman County Zemstvo]. Op.1. Spr. 38. Pro diialnist kredytnykh tovarystv (1902 r.) [On the activities of credit societies (1902)]. 769 ark [in Ukrainian].

10. KUIA. F. 47. Akermanska povitova zemska uprava (1869-

1919) [Ackerman County Zemstvo]. Op.1. Spr. 54. Pro vybory do Derzhavnoi dumy [On elections to the State Duma] (1906 r.). 131 ark [in Ukrainian].

11. KUIA. F. 47. Akermanska povitova zemska uprava [Ackerman County Zemstvo] (1869-1919). Op.1. Spr. 93. Formularni spysky sluzhbovtziv zemskoi upravu [Formulary lists of employees of the Zemstvo] (1915 r.). 252 ark [in Ukrainian].

12. KUIA. F. 56. Kantseliariia Izmailskoho hradonachalstva [Chancellery of the Izmail governorate] (1828-1856). Op.1. Spr. 70. Vidomosti pro budivnytstvo v hradonachalstvi u 1831-1832 rr. [Information on governorate development in 1831-1832]. 25 ark [in Ukrainian].

13. KUIA. F. 56. Kantseliariia Izmailskoho hradonachalstva [Chancellery of the Izmail governorate] (1828-1856). Op.1. Spr. 81. Sprava pro rozmezhuvannia zemli nekrasivtsiam, shcho povernulysia do Rosii v 1811-1830 rr. [The case of the land demarcation to Nekrasovka people, who returned to Russia in 1811-1830]. 138 ark [in Ukrainian].

14. KUIA. F. 56. Kantseliariia Izmailskoho hradonachalstva [Chancellery of the Izmail governorate] (1828-1856). Op.1. Spr. 85. Sprava pro zasnuvannia tsekhu vilnykh matrosiv [The case of the founding of free sailors workshop] (1831-1832 rr.). 62 ark [in Ukrainian].

15. KUIA. F. 93. Bolhradskiy silskiy prykaz [Bolgrad village order] (1828-1862). Op. 1. Spr. 31. Spysky kolonistiv [Lists of colonists] (1833 r.). 35 ark [in Ukrainian].

16. KUIA. F. 93. Bolhradskiy silskiy prykaz [Bolgrad village order] (1828-1862). Op. 1. Spr. 33. Revizska skazka [Audit Tale](1835 r.) [in Ukrainian].

17. KUIA. F. 136. Pravlinnia Izmailskoho tsentralnoho portovoho karantynu [Board of the Izmail Central Port Quarantine] (1816-1866 rr.). Op. 1. Spr. 13 Lystuvannia z Novorosiiskym i Bessarabskym heneral-hubernatorom, nachalnykom Bessarabskoi kordonnoi linii ta inshymy ustanovamy pro zatrymannia okhoroioiu osib, shcho nezakonno peretknuly kordon [Correspondence with the Governor-General of Novorossiysk and Bessarabia, the head of

the Bessarabian border line and other institutions about the detention by guards of persons who crossed the border illegally] (1833). 35 ark [in Ukrainian].

18. KUIA. F. 136. Pravlinnia Izmailskoho tsentralnoho portovoho karantynu [Board of the Izmail Central Port Quarantine] (1816-1866 rr.). Op. 1. Spr. 20. Vidomosti pro inozemtsiv, shcho prybuli iz-za kordonu ta proishly observatsiia v Izmailskomu tsentralnomu karantyni [Information about foreigners who arrived from abroad and were observed in the Izmail Central Quarantine] (1833). 12 ark [in Ukrainian].

19. KUIA. F. 136. Pravlinnia Izmailskoho tsentralnoho portovoho karantynu [Board of the Izmail Central Port Quarantine] (1816-1866 rr.). Op. 1. Spr. 29. Sprava pro masovi vtechi selian z Moldavskoho kniazivstva v Bessarabiiu u zviazku z utyskamy pomishchykiv, orendatoriv, posesoriv [The case of mass escapes of peasants from the Principality of Moldavia to Bessarabia due to oppression from landlords, tenants, possessors] (1834). 117 ark [in Ukrainian].

20. KUIA. F. 136. Pravlinnia Izmailskoho tsentralnoho portovoho karantynu [Board of the Izmail Central Port Quarantine] (1816-1866 rr.). Op. 1. Spr. 221. Knyha reiestratsii suden, shcho prybuli iz-za kordonu do karantynnoho portu iz zaznachenniam tovaru [The book of the restratsiï of ships, scho arrived from beyond the cordon to the quarantine port from the designated goods] (1843). 21 ark [in Ukrainian].

21. KUIA. F. 514. Izmailska miska politsiia, z 1879 r. Izmailske miske politseiske upravlinnia [Izmail City Police, since 1879. Izmail City Police Department] (1830-1854, 1883-1914). Op.1. Spr. 1. Formulirnyi opys meshkantsiv fortetsi Izmail iz zaznachenniam natsionalnoho skladu ta poperednoho mistsia prozhyvannia [Formular description of the inhabitants of the Izmail fortress with the indication of the national composition and previous place of residence] (1810 r.). 141 ark [in Ukrainian].

22. KUIA. F. 514. Izmailska miska politsiia, z 1879 r. Izmailske miske politseiske upravlinnia [Izmail City Police, since 1879. Izmail

City Police Department] (1830-1854, 1883-1914). Op.1. Spr. 35. Lystuvannia z Bessarabskym oblasnym uriadom shchodo bihlykh selian pomishchyka Davydova [Correspondence with the Bessarabian regional government regarding the fugitive peasants of the landowner Davydov] (1821-1824 rr.). 54 ark [in Ukrainian].

23. KUIA. F. 514. Izmailska miska politsiia, z 1879 r. Izmailske miske politseiske upravlinnia [Izmail City Police, since 1879. Izmail City Police Department] (1830-1854, 1883-1914). Op.1. Spr. 54. Sprava pro pohrabuvannia ta vbyvstvo piaty kolonistiv [The case of the robbery and murder of five colonists] (1826-1827 rr.). 111 ark [in Ukrainian].

24. KUIA. F. 514. Izmailska miska politsiia, z 1879 r. Izmailske miske politseiske upravlinnia [Izmail City Police, since 1879. Izmail City Police Department] (1830-1854, 1883-1914). Op.1. Spr. 66. Prypys Bessarabskoho tsyvilnoho hubernatora shchodo pryiniattia zakhodiv borotby z kontrabandoiu [Order of the Bessarabian Civil Governor to take measures for anti-smuggling] (1829 r.). 17 ark [in Ukrainian].

25. KUIA. F. 514. Izmailska miska politsiia, z 1879 r. Izmailske miske politseiske upravlinnia [Izmail City Police, since 1879. Izmail City Police Department] (1830-1854, 1883-1914). Op.1. Spr. 75. Lystuvannia z Bessarabskym tsyvilnym hubernatorom, pravlinniam Izmailskoho hradonachalnyka pro rozshuk vatazhka zahonu haidukiv T. Tobultoka, polskykh emisariv [Correspondence with the Bessarabian civilian governor, the board of the Izmail mayor about the search of the haidouk squad leader T. Tobultok, Polish emissaries] (1831-1837 rr.). 46 ark [in Ukrainian].

26. Novokhatskyi, K. (2008). Orhanizatsiia dostupu do dokumentiv Natsionalnoho arkhivnoho fondu Ukrainy ta vykorystannia arkhivnoi informatsii [Organization of access to documents of the National Archival Fund of Ukraine and use of archival information]. *Arkhivy Ukrainy* [Archives of Ukraine]. 3-4. 75-83 [in Ukrainian].

27. Tsyhanenko, L. (2016). Nevidomi storinky z istorii vyboriv Izmailskoho miskoho holovy v 1917 rotsi (za materialamy

rehionalnoho arkhivu) [Unknown pages on the history of the Izmail mayor election in 1917 (according to the regional archives)]. *Problemy stanovlennia ukrainskoi derzhavnosti*. Zb. nauk. Prats [Problems of formation of Ukrainian statehood. Coll. Science works]. Izmail, RVV IDHU. 141-146 [in Ukrainian].

28. Tsyhanenko, L. (2020). Rumunski fondy Izmailskoho arkhivu yak dzherelo z vuvchennia pytan prymusovoi deportatsii naseleння Pivdennoi Bessarabii [Romanian funds of the Izmail archive as a source for studying the issues of forced deportation of the population of Southern Bessarabia] (1940-1941 rr.). *Istoriia, arkeolohiia, informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava: aktualni problemy nauky ta osvity* [History, archeology, information, library and archival affairs: current problems of science and education]. Tezy dopovidei I Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii (13 travnia 2020 r.). Kropyvnytskyi: TsNTU. 184 [in Ukrainian].

29. Vodotyka, S.H. (2006). Arkhivni ta rukopysni fondy vitchyznianskykh vchenykh: sklad, informatyvni mozhlyvosti, spetsyfika vykorystannia [Archival and manuscript funds of domestic scientists: composition, informative possibilities, specifics of use]. *Pivdennyi arkhiv. Istorychni nauky: zb. nauk. Prats* [Southern archive. Historical Sciences: Coll. science works]. Kherson, 22. 147-151 [in Ukrainian].

30. Vovk, N., Demkiv, Kh. & Danyliak, O. (2016). Vykorystannia arkhivnykh resursiv u suspilstvi: informatsiino-analitychne doslidzhennia. Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2016 [The use of archival resources in society: information-analytical research. Information, communication, society 2016]: materialy 5-oi Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii IKS-2016, 19-21 travnia 2016 roku, Ukraina, Lviv, Slavske / Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnik», Kafedra sotsialnykh komunikatsii ta informatsiinoї diialnosti. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. 328-329 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

В статті оцінюються інформаційні ресурси Комунальної установи «Ізмаїльський архів», що відносяться до

дорадянського періоду 1812-1940 рр. Ізмаїльський архів, як офіційна установа зі збереження документальної інформації, розпочав свою діяльність у 1940 р. В історії установи було чимало трансформацій: від Акерманського обласного державного архіву Управління Народного комісаріату Внутрішніх справ до Філії державного архіву Одеської області в місті Ізмаїл. У своєму теперішньому статусі архів існує та успішно здійснює науково-популяризаторську та пошукову діяльність з 1997 р. Сьогодні КУ «Ізмаїльський архів» – унікальне зібрання пам'яті попередніх поколінь, історії придунайського регіону. У фондах архіву (які є частиною Національного архівного фонду України) зберігаються 280 641 справа.

Умовно архівні фонди КУ «Ізмаїльський архів» розділені на два періоди: дорадянський і радянський. До дорадянського періоду відносяться 995 фондів, в яких налічується 111 096 справ періоду 1812-1940 років. У статті ми проаналізуємо лише частину фондів з так званого дорадянського періоду, а саме: матеріали, що відносяться до періоду існування Російської імперії (з 1812 до 1917 рр.).

У структурі КУ «Ізмаїльський архів» періоду до 1917 року можна виділити 6 великих підгруп. Це фонди адміністративних установ; установ міського, станового і земського самоврядування; поліцейські, жандармські і судові установи; військові установи; митні та карантинні установи; навчальні установи.

Значна частина документів, які зберігаються в КУ «Ізмаїльський архів» є унікальними за своїм характером і важливістю. Це справжні документи, підписані Новоросійським і Бессарабським генерал-губернатором М. Воронцовим; засновником Ізмаїла і градоначальником С. Тучковим; головним попечителем задунайських переселенців Півдня Росії І. Інзовим. Крім історичних та статистичних відомостей, матеріали фондів архіву багаті джерелами для

вивчення сфрагістики, метрології, дипломатики, палеографії та т.д.

Сучасні методи вивчення, збереження та обробки архівних матеріалів дозволяють нам не лише точніше і краще уявити історію нашого регіону, а й засвоїти уроки історії щодо змісту соціальних функцій науки в суспільстві.

Ключові слова: Південна Бессарабія, Ізмаїл, Комунальна установа «Ізмаїльський архів», фонди, справи, одиниці зберігання.

АННОТАЦІЯ

В статтє оцениваются информационные ресурсы Коммунального учреждения «Измаильский архив», относящиеся к досоветскому периоду 1812-1940 годов. Измаильский архив, как официальное учреждение по сохранению документальной информации, был создан в 1940 году. В истории архива было немало трансформаций: от Акерманского областного государственного архива Управления Народного комиссариата Внутренних дел до Филиала государственного архива Одесской области в городе Измаиле. В нынешнем своем статусе архив существует и успешно осуществляет научно-популяризаторскую и поисковую деятельность с 1997 года. Сегодня КУ «Измаильский архив» – уникальное собрание памяти предыдущих поколений, истории придунайского региона. В фондах архива (которые являются частью Национального архивного фонда Украины) сохраняются 280 641 дело.

Условно архивные фонды КУ «Измаильский архив» разделены на два периода: досоветский и советский. К досоветскому периоду относятся 995 фондов, в которых насчитывается 111 096 дел относящихся к периоду 1812-1940 годов. В статтє мы проанализируем только часть фондов из так называемого досоветского периода, а именно материалы, относящиеся к периоду существования Российской империи (с 1812 до 1917 гг.).

В структуре КУ «Измаильский архив» периода до 1917 года можно выделить 6 больших подгрупп. Это фонды административных учреждений; учреждений городского, сословного и земского самоуправления; полицейские, жандармские и судебные учреждения; военные учреждения; таможенные и карантинные учреждения; учебные учреждения.

Значительная часть документов, которые хранятся в КУ «Измаильский архив» являются уникальными по своему характеру и значимости. Это оригинальные документы, подписанные Новороссийским и Бессарабским генерал-губернатором М. Воронцовым; основателем Измаила и градоначальником С. Тучковым; главным попечителем задунайских переселенцев Юга России И. Инзовым. Кроме историко-статистических ведомостей, материалы фондов архива богаты источниками для изучения сфрагистики, метрологии, дипломатики, палеографии и т.д.

Современные методы изучения, сохранения и обработки архивных материалов позволяют нам не только точнее и лучше представить историю нашего региона, а и усвоить уроки истории в отношении содержания социальных функций науки в обществе.

Ключевые слова: *Южная Бессарабия, Измаил, Коммунальное учреждение «Измаильский архив», фонды, дела, единицы хранения.*